

24 Cathedral Road / 24 Heol y Gadeirlan
Cardiff / Caerdydd
CF11 9LJ

Tel / Ffôn: 029 2032 0500

Fax / Ffacs: 029 2032 0600

Textphone / Ffôn testun: 029 2032 0660

info@audit.wales / post@archwilio.cymru

www.audit.wales / www.archwilio.cymru

Mr Marc Jones

Cyngor Sir Ynys Môn

Cyfarwyddwr Adnoddau

(drwy e-bost)

Cyfeirnod: 2887A2022

Dyddiad cyhoeddi: 11 Ebrill 2022

Annwyl Marc

Cyngor Sir Ynys Môn – Cymhorthdal budd-dal tai

Gan fod cais y cyngor am gymhorthdal budd-dal tai 2018-19 wedi'i ardystio'n ddiweddar a hithau'n ddwy flynedd ers i Archwilio Cymru gymryd cyfrifoldeb am archwilio'r hawliadau cymhorthdal, roeddwn i'n tybio ei bod yn bryd ysgrifennu atoch i roi ein safbwynt ar y sefyllfa bresennol.

Fel y gwyddoch chi, mae'n ofynnol i'r Cyngor gyflwyno cais am gymhorthdal blynyddol erbyn diwedd mis Ebrill ar gyfer y flwyddyn ariannol flaenorol i'r Adran Gwaith a Phensiynau. Mae'r hawliad yn destun archwiliad fel arfer erbyn 30 Tachwedd y flwyddyn honno. Mae'r hawliad yn gofyn am ad-daliad o gostau a ysgwyddir gan y Cyngor wrth dalu budd-dal tai i gefnogi preswylwyr ar incwm isel, sy'n rhentu llety cyngor neu lety preifat. Mae cynghorau fel arfer yn derbyn cymhorthdal o 100% ar gyfer budd-dal tai â dalwyd yn gywir, er bod y gyfradd cymhorthdal ar gyfer ad-dalu budd-dal a dalwyd yn anghywir yn llai. Os bydd cyfanswm y gordaliadau budd-daliadau oherwydd gwallau a wnaed gan y Cyngor yn fwy na'r trothwyon a ganiateir, ni fydd y Cyngor yn cael ei ad-dalu gan yr Adran Gwaith a Phensiynau a bydd yn rhaid iddo ariannu'r costau hynny ei hun.

Yng nghyngor Ynys Môn, mae'r cais am gymhorthdal archwiliedig wedi'i gyflwyno i'r Adran Gwaith a Phensiynau yn sylweddol hwyrach na'r dyddiad cau a bennwyd am nifer o flynyddoedd. Mae gwaith archwilio a wnaed gan Archwilio Cymru (a Deloitte gynt) wedi nodi nifer o wallau yn y broses o lunio hawliadau ac wrth brosesu

achosion sylfaenol o fudd-dal tai. Wrth aros am yr hawliad archwiliedig, mae'r Adran Gwaith a Phensiynau wedi atal taliadau terfynol sylweddol sydd â chanlyniad ariannol i'r Cyngor. Mae'r gwaith ychwanegol y mae'n ofynnol i archwilywyr ei wneud yn golygu bod y ffioedd archwilio a godir ar y Cyngor yn llawer uwch nag a welir yn y rhan fwyaf o gynghorau eraill.

Mae'r tabl isod yn dangos y dyddiad y mae pum cais cymhorthdal diwethaf y Cyngor wedi'u hardystio, gan dynnu sylw at y ffaith mai prin yw'r cynnydd a wnaed i sicrhau bod yr archwiliad yn gyfredol ac ar yr un llinell amser â phob Cyngor arall yng Nghymru.

Hawliad Cymhorthdal	Dyddiad Cau Ardystio	Dyddiad Ardystio
2016-17 ¹	30 Tachwedd 2017	29 Tachwedd 2019
2017-18	30 Tachwedd 2018	11 Chwefror 2021
2018-19	30 Tachwedd 2019	15 Tachwedd 2021
2019-20	31 Ionawr 2021 ²	Heb ei ardystio eto
2020-21	28 Chwefror 2022 ²	Heb ei ardystio eto

¹ Cynhaliwyd yr archwiliad o gais am gymhorthdal 2016-17 gan Deloitte.

² Cafodd y dyddiad cau ar gyfer ardystio ei ymestyn gan yr Adran Gwaith a Phensiynau i gydnabod effaith Covid-19.

Yn y llythyr hwn rwyf wedi manteisio ar y cyfle i:

- Fyfyrio ar yr archwiliad o gais am gymhorthdal 2018-19.
- Cadarnhau sefyllfa bresennol archwiliadau o geisiadau cymhorthdal 2019-20 a 2020-21.
- Ystyried effaith gwallau ardystio a phrosesu hawliadau.
- Argymhell camau i'w cymryd gan y cyngor i wella ansawdd yr hawliad cymhorthdal ac i glirio'r ôl-groniad o ardystiadau.

Byddwch yn gyfarwydd â llawer o gynnwys y llythyr hwn, ar ôl trafod gyda ni ein pryderon yn flaenorol ynghylch capasiti'r Cyngor i ymateb i ymholiadau'r archwilydd a chwblhau profion estynedig.

Rydych hefyd wedi derbyn llythyrau eglurhaol 2017-18 a 2018-19 a rhestrau diwygio a adroddwyd i'r Adran Gwaith a Phensiynau, sy'n manylu ar yr addasiadau cymhorthdal sydd eu hangen oherwydd gwallau prosesu hawliadau a nodwyd yn ystod yr archwiliadau. Mae'r llythyrau hyn yn rhoi cipolwg ar y math o wallau a nodwyd a dylent alluogi'r Cyngor i gymryd camau priodol i fynd i'r afael ag unrhyw feysydd gwendid a nodwyd er mwyn eu hatal rhag digwydd eto mewn hawliadau cymhorthdal yn y dyfodol.

Cais am Gymhorthdal Ardystiedig 2018-19

Cafodd y cais am gymhorthdal 2018-19 ei ardystio ym mis Tachwedd 2021, a'r archwiliad yn cael ei gynnal dros gyfnod hir oherwydd nifer y gwallau, oedi wrth ymateb i ymholiadau archwilydd a phroffion archwilio ychwanegol. Oherwydd gwerth gordaliadau gwallau Awdurdodau Lleol (ALI) a nodwyd yn ystod yr archwiliad, cafwyd cosbau cymhorthdal a gostyngwyd y swm a oedd yn ddyledus gan yr Adran Gwaith a Phensiynau i'r Cyngor i ddechrau o £56,154.

Arweiniodd gwaith ychwanegol a wnaed ar gais yr Adran Gwaith a Phensiynau at gollu cymhorthdal pellach o £58,738, gan fod cyfanswm gwerth gordaliadau gwallau ALI yn fwy na'r trothwy uchaf ar gyfer hawl cymhorthdal llawn neu lai.

Felly, cyfanswm y golled i'r Cyngor oherwydd gwallau prosesu a briodolwyd i 'Gwall Awdurdod Lleol' ar gyfer 2018-19 oedd £114,892.

Hawliadau cymhorthdal 2019-20 a 2020-21

Rydym yn parhau i fod ymhell o allu adrodd ar ein canfyddiadau o archwiliad 2019-20 ac ardystio'r hawliad. Rydym wedi wynebu oedi sylweddol cyn derbyn ymatebion i'n hymholiadau, a llawer o ymatebion yn parhau i fod heb eu hateb, gan gynnwys rhai i geisiadau a wnaethom yn wreiddiol yn 2020.

Er ein bod wedi gwneud gwaith archwilio ar hawliad 2020-21, nid ydym eto wedi codi unrhyw ymholiadau gyda'ch tîm er mwyn iddynt allu canolbwyntio ar ymateb i ymholiadau a chynnal profion ychwanegol sy'n ofynnol mewn perthynas â hawliad 2019-20.

Mae cryn dipyn o waith i'w gwblhau o hyd ar gais 2020-21.

Effaith oedi wrth ardystio a phrosesu gwallau

Mae sawl canlyniad i oedi wrth ardystio a gwallau prosesu niferus:

- Gall hawliadau cymhorthdal nad ydynt wedi'u hardystio'n amserol olygu bod yr Adran Gwaith a Phensiynau yn cosbi'r Cyngor drwy atal cyfran o'r taliadau cymhorthdal sy'n ddyledus i'r Cyngor. Mae hyn yn cael effaith uniongyrchol ar gyllid y Cyngor a gall fod yn niweidiol i lif arian ac enw da.
- Mae oedi wrth ardystio yn cynyddu'r amser rhwng adnabod gwallau ac effaith unrhyw fesurau adferol a gymerwyd i gywiro gwallau o gael eu hadlewyrchu mewn hawliadau cymhorthdal yn y dyfodol – ym mis Ebrill 2022 bydd y Cyngor yn cyflwyno ei gais am gymhorthdal 2021-22 heb gael cyfle i fynd i'r afael â materion a nodwyd ar hawliadau cymhorthdal 2019-20 a 2020-21. Mae hyn yn cynyddu'r tebygolrwydd o gamgymeriadau mynych ar hawliadau yn y dyfodol.
- Mae'r dull cymhorthdal yn cydnabod y bydd rhai gwallau yn bodoli yn y system ac yn caniatáu ar gyfer hyn. Fel y digwyddodd gyda hawliad 2018-19, pan fydd gwerth gwallau yn fwy na chanran benodol gwariant budd-daliadau cyffredinol y Cyngor, bydd cosbau'n cael eu hysgwyddo, a gostyngiad yn y cymhorthdal a hynny am gost uniongyrchol i'r Cyngor a threthdalwyr lleol.
- Pan nodir gwallau, mae hyn fel arfer yn gofyn am gynnal profion ychwanegol gan y Cyngor a phrofion adolygu ac ailberfformio yn cael eu cwblhau gan archwilwyr. Rhaid cwblhau profion ychwanegol hefyd mewn perthynas ag unrhyw gamgymeriad ar gais y flwyddyn ganlynol am gymhorthdal, a all gymryd llawer o amser. Os na chymerir camau mewn ymateb i wallau a nodwyd, mae'n fwy tebygol y bydd yr un camgymeriad yn cael ei ailadrodd yn y dyfodol, gan

arwain at waith ychwanegol ac o bosibl arwain at golli cymhorthdal y gellir ei atal. O'r gwaith rydym wedi'i wneud ar hawliadau cymhorthdal y Cyngor dros y ddwy flynedd ddiwethaf, nid ydym yn sicr ar hyn o bryd bod proses effeithiol ar waith i leihau a dileu gwallau o hawliadau budd-dal tai presennol ac yn y dyfodol.

- Mae archwilio hawliadau cymhorthdal dros gyfnod hir yn aneffeithlon. Mae oedi wrth ymateb yn ddigonol i geisiadau am wybodaeth yn aml yn golygu bod yr archwilydd yn gorfod ail-ymgyfarwyddo â hen waith, creu dyblygu diangen ac o bosibl arwain at archwilydd gwahanol yn gorfod cwblhau'r gwaith. Bydd hyn yn cynyddu'r ffi archwilio a godir ar y Cyngor am gyflawni'r archwiliad. Ar hyn o bryd, mae'r Cyngor yn ysgwyddo ffioedd archwilio uwch na'r rhai a godir fel arfer ar gyrrff a archwilir am waith archwilio budd-dal tai.

Camau sy'n cael eu cymryd gan y Rheolwyr i alluogi cwblhau gwaith archwilio cymhorthdal yn brydlon yn unol â therfyn amser ardystio'r Adran Gwaith a Phensiynau

Disgwylir i gais am gymhorthdal 2021-22 gael ei gyflwyno ddiwedd mis Ebrill 2022. Yn ein barn ni, oni wneir newidiadau allweddol i wella cywirdeb prosesu hawliadau a mesurau a weithredir i reoli gofynion yr archwiliad cymhorthdal yn effeithiol, bydd y Cyngor yn parhau i fod mewn perygl o golled sylweddol o gymhorthdal a niwed i enw da o hawliadau a gyflwynir yn hwyr.

Yn **Atodiad 1**, rwyf wedi gwneud argymhellion a gynlluniwyd i wella'r sefyllfa bresennol.

Byddwn yn ddiolchgar pe gallech drefnu i'r llythyr hwn gael ei gyflwyno fel eitem ar yr agenda i'w hystyried yng nghyfarfod nesaf y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, ynghyd â'r ymateb gan reolwyr i'r argymhellion.

Yn gywir

Derwyn Owen

Cyfarwyddwr Ymgysylltu

Atodiad 1

A1. Mae angen i'r Cyngor fynd i'r afael â materion capasiti hirsefydlog er mwyn gallu archwilio ac ardystio hawliadau cymorthdaliadau o fewn yr amserlen y cytunwyd arni.

Canfyddiadau	<p>Nid oes gan y Cyngor gapasiti na dealltwriaeth fanwl o'r cais am gymhorthdal budd-dal tai i alluogi'r gwasanaeth i ymateb i ymholiadau archwilio yn effeithiol ac yn effeithlon.</p> <p>Ar hyn o bryd, dim ond un swyddog sydd yn y Cyngor sydd â gwybodaeth fanwl am gymhorthdal. Mae gan y swyddog hwn gyfrifoldebau eraill hefyd sy'n golygu nad yw yn aml yn gallu ymateb i ymholiadau archwilio o fewn amserlen resymol oherwydd galwadau cystadleuol ar ei amser.</p> <p>Yn ogystal â hyn, nid oes gan y Cyngor y capasiti ar hyn o bryd i ymateb yn effeithiol i faterion a nodwyd yn ystod yr archwiliad, i gynnal dadansoddiad pellach o'r llwyth achosion o fudd-daliadau i gywiro gwallau, nac i ddarparu hyfforddiant ac ymwybyddiaeth staff i gyflawni gwelliannau. Mae hyn yn cynyddu'r tebygolrwydd o gamgymeriadau cylchol, gwaith ychwanegol sy'n ofynnol gan y Cyngor a'r tîm archwilio ac fel y digwyddodd gyda hawliad 2018-19, colli cymhorthdal sylweddol.</p>
Blaenoriaeth	Uchel
Argymhellion	<ul style="list-style-type: none">• Dylai'r Cyngor gynyddu capasiti ac ymwybyddiaeth o'r broses hawlio ac archwilio cymhorthdal budd-dal tai.• Dylai'r Cyngor nodi cynllun gweithredu clir y gellir ei gyflawni i glirio'r ôl-groniad o archwiliadau cymhorthdal ac ymholiadau archwilio.
Manteision gweithredu'r argymhellion	<ul style="list-style-type: none">• Llai o ddibyniaeth ar un unigolyn a lledaenu gwybodaeth, ymwybyddiaeth a sgiliau ar draws y gwasanaeth.• Bydd ymwybyddiaeth ychwanegol o gapasiti a chymhorthdal yn galluogi'r Cyngor i ymateb i ymholiadau archwilio o fewn amserlen resymol a chwblhau archwiliadau o fewn amserlen ardystio'r Adran Gwaith a Phensiynau.

A1. Mae angen i'r Cyngor fynd i'r afael â materion capasiti hirsefydlog er mwyn gallu archwilio ac ardystio hawliadau cymorthdaliadau o fewn yr amserlen y cytunwyd arni.

	<ul style="list-style-type: none">Mae cwblhau archwiliadau'n brydlon yn lleihau'r risg y bydd yr Adran Gwaith a Phensiynau yn atal cymhorthdal budd-daliadau gan y Cyngor oherwydd oedi wrth ardystio'r cais am gymhorthdal.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	[Do/Naddo]
Ymateb y rheolwyr	[Dylai hyn esbonio'n llawn beth mae'r rheolwyr yn bwriadu ei wneud.]
Dyddiad gweithredu	[Rhowch y dyddiad]

A2. Dylid cyflwyno mesurau rheoli i gywiro gwallau a nodwyd a sefydlu diwylliant o ddysgu a datblygu er mwyn gwella cywirdeb prosesu.

Canfyddiadau	<p>Mae natur y dull archwilio cymhorthdal (fel y'i nodwyd gan yr Adran Gwaith a Phensiynau), yn ei gwneud yn ofynnol i unrhyw wallau a nodwyd gael eu hadolygu a'u profi'n fanylach yn ystod y flwyddyn archwilio ac eto y flwyddyn ganlynol.</p> <p>Mae canfyddiadau o'n gwaith archwilio cymhorthdal yn y cyngor yn dangos nad yw achos sylfaenol gwallau yn derbyn sylw, ac mae gwallau o'r un natur neu natur debyg yn aml yn cael eu hailadrodd o un flwyddyn i'r llall.</p> <p>Mae profion estynedig ar wallau yn aml yn nodi nifer o wallau eraill o'r un natur, sy'n dangos bod gwallau tebyg yn gyffredin ar draws y llwyth achosion budd-daliadau.</p> <p>Nid yw prosesau rheoli ansawdd yn effeithiol ar hyn o bryd ac nid ydynt yn nodi nac yn cywiro gwallau prosesu hawliadau.</p> <p>Mae'n ymddangos i ni fod y system Budd-daliadau yn destun gormod o amser segur yn ystod oriau gwaith er mwyn hwyluso uwchraddio'r system. Ar yr adegau hyn, nid oes modd prosesu</p>
---------------------	--

A2. Dylid cyflwyno mesurau rheoli i gywiro gwallau a nodwyd a sefydlu diwylliant o ddysgu a datblygu er mwyn gwella cywirdeb prosesu.

	<p>hawliadau, ac ni all y Cyngor ymateb yn effeithiol i unrhyw ymholiadau a allai fod gan hawlwr a landlordiaid.</p>
Blaenoriaeth	Uchel
Argymhellion	<ul style="list-style-type: none"> • Mae'r Cyngor yn gweithredu proses i ymateb yn briodol i unrhyw wallau a nodwyd yn ystod yr archwiliad cymhorthdal, neu fel arall, er mwyn sicrhau bod gwallau yn y dyfodol yn cael eu lleihau. • Mae'r Cyngor yn adolygu mathau penodol o hawliadau, gan gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i'r canlynol, i fodloni eu hunain bod hawliadau'n cael eu prosesu'n gywir a gyda dosbarthiad cymhorthdal cywir: <ul style="list-style-type: none"> – Achosion nad ydynt yn rhai HRA – Achosion myfyrwyr – Cynlluniau wedi'u haddasu – Achosion credyd treth – Cafwyd adolygiad cyffredinol i sicrhau bod digon o dystiolaeth ddogfennol wedi dod i law. • Mae'r Cyngor yn sicrhau bod y staff yn cael gwybod am wallau a bod unrhyw anghenion dysgu a datblygu a nodwyd yn cael sylw'n brydlon. Dylai'r Cyngor hefyd ystyried a oes unrhyw themâu neu batrymau penodol yn y gwallau sy'n cael eu gwneud. • Dylid gweithredu proses rheoli ansawdd effeithiol i nodi a chywiro gwallau. • Dylid diweddarau'r broses o uwchraddio'r system a'i chymhwyso lle bo'n bosibl y tu allan i oriau swyddfa er mwyn tarfu cyn lleied â phosibl ar gwsmeriaid, a staff sy'n gyfrifol am brosesu hawliadau.
Manteision gweithredu'r argymhellion	<ul style="list-style-type: none"> • Lleihau'r risg o golli cymhorthdal i'r Cyngor drwy leihau gwallau. • Bydd llai o wallau yn gofyn am lai o brofion ychwanegol a'r tebygolrwydd o archwiliad mwy effeithlon a ffi archwilio is.

A2. Dylid cyflwyno mesurau rheoli i gywiro gwallau a nodwyd a sefydlu diwylliant o ddysgu a datblygu er mwyn gwella cywirdeb prosesu.

	<ul style="list-style-type: none">• Lefel uwch o wasanaeth i gwsmeriaid sy'n aml yn agored i niwed ac a ddylai gael y dyfarniad cywir o fudd-dal tai.• Dylai darparu hyfforddiant priodol (ffurfiol neu anffurfiol) sicrhau bod sgiliau, gwybodaeth ac ymwybyddiaeth staff yn gyfredol a bod llai o gamgymeriadau'n cael eu gwneud.• Bydd y Cyngor yn mynd ati'n rhagweithiol i nodi a mynd i'r afael â materion ansawdd a chywirdeb yn gynharach.• Bydd lleihau amser segur y system yn helpu i leihau'r pwysau ar hawliadau prosesu staff a all, yn eu tro, arwain at wallau.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	[Do/Naddo]
Ymateb y rheolwyr	[Dylai hyn esbonio'n llawn beth mae'r rheolwyr yn bwriadu ei wneud.]
Dyddiad gweithredu	[Rhowch y dyddiad]